

**YURAK-QON TOMIRLARI TIZIMI KASALLIKLARINING SABABLARI
VA ULARNI DAVOLASH**

*Tolibov Asomiddin Amriddin oʻgʻli
Egamov Umidjon Baxodir oʻgʻli
Najibulloyev Zuhuriddin Jumaqulovich*

Annotatsiya: Ushbu maqolada yurak-qon tomirlari tizimi kasalliklari ning sabablari va ularni davolash haqida soʻz yuritilgan.

Kalit soʻzlar: yurak-qon tomirlari tizimi kasalliklari, stenokardiya, infarkt, Jahon sogʻliqni saqlash tashkiloti, Miokard infarkti oqibati, yurakning revmatik shikastlanishlari, stenokardiya, gipertoniya kasalligi, yurakning tugʻma va orttirilgan nuqsonlari.

Maʼlumki, hozirgi vaqtda yurak-qon tomirlari tizimi kasalliklari dunyo miqyosida eng keng tarqalgan boʻlib, hech mubolagʻasiz epidemiya tusini olgan. Jahon sogʻliqni saqlash tashkiloti mutaxassislarining maʼlumotlariga koʻra, yer yuzida yurak-qon tomir tizimi kasalliklari oqibatida har 32 soniyada bir oʻlim sodir boʻlayapti. Yurak-qon tomir tizimi kasalliklari orasida eng koʻp oʻlimga olib kelayotganlari, bu yurakning ishemik kasalligi (u esa oʻz ichiga birinchi navbatda yurak xuruji, stenokardiya, miokardning infarktini oladi)dir. Agarda yurak-qon tomir tizimi kasalliklari oqibatida sodir boʻlayotgan oʻlim hodisasini 100% deb olinsa, uning 52,5% yurak xuruji stenokardiya, infarkt natijasida yuz beradi. Oʻlim borgan sari koʻproq oʻrta yoshdagi kishilarda kuzatilmoqda. Yurak xurujlari «kutilmaganda» paydo boʻlib, aksariyat hollarda toʻsatdan oʻlimga olib kelishi mumkin. Miokard infarkti oqibatida yuz beradigan oʻlim hodisalarining yarmidan koʻprogʻi xuruj boshlangan dastlabki soatlarga toʻgʻri kelib, bemorlar hatto tibbiy yordamga murojaat etishga ham ulgurmay qoladilar. Yurak-qon tomir tizimi xastaliklarining oʻlimga olib keluvchi boshqa kasalliklariga yurakning revmatik shikastlanishlari, stenokardiya, gipertoniya kasalligi, yurakning tugʻma va orttirilgan nuqsonlari va h.k. kiradi. Yurak-tomir sistemasi kasalliklari — yurak, arteriyalar va venalar kasalliklari. Ular juda koʻp va xilma-xil. Bu kasalliklarning baʼzilari (revmatizm, miokardit va boshqalar) yurakni, ayrimlari arteriya (ateroskleroz) yoki venalarni (mas, tromboflebit), boshqalari butun yuraktomir sistemasini shikastlaydi (gipertoniya kasalligi). Yurakning ishemik kasalligi yurak muskullarining qon bilan yetarli taʼminlanmasligidan vujudga keladi. Asosan, yurak toj arteriyalarining aterosklerotik oʻzgarishlarga uchrashi, spazmp, shuningdek, ular boʻshligʻida qonning (ivib) laxta boʻlib choʻkishi (tromboz) va boshqalar oqibatida kelib chiqadi.

Yurak-qon tomir tizimining kasalliklari qon aylanish tizimining turli qismlariga ta'sir qiladigan kasalliklardir. Ular o'limning asosiy sababi: dunyodagi ko'p odamlar boshqa sabablarga ko'ra o'lishmaydi! Shuning uchun bunday kasalliklarga nima sabab bo'lganini, ularning semptomlari va davolash usullarini bilish juda muhimdir.

Yurak-qon tomir tizimi kasalliklari statistikasiga ko'ra, ushbu guruhning eng keng tarqalgan kasalliklari quyidagilardir:

serebrovaskulyar kasallik - qonni miyaga o'tkazadigan qon tomirlariga ta'sir qiluvchi kasallik;

konjenital yurak kasalligi - yurakning turli tug'ma nuqsonlari;

ishemik kasallik - yurak mushagining normal oqimini ta'minlaydigan turli tomirlar kasalligi;

Revmatik kardit - revmatik hujumlar natijasida paydo bo'lgan yurak klapanlari va mushaklarining kasalligi;

periferik arterial kasallik - bu odamning limfa qonini qon bilan ta'minlaydigan qon tomirlariga ta'sir qiluvchi kasallik;

chuqur tomir trombozi - oyoq tomirlarida qon pıhtılarının paydo bo'lishi (ular yurak yoki o'pkaga o'tishlari mumkin).

Bundan tashqari, yurak-qon tomir tizimining asosiy kasalliklari qon tomirlarining tiqilib qolishidan kelib chiqqan qon tomirlari va yurak xurujidir, bu miya yoki qonning oddiy qon oqimiga to'sqinlik qiladi.

Yurak-qon tomir tizimi kasalliklarining sabablari va belgilari

Yurak-qon tomir tizimi kasalliklarining sabablari juda xilma-xildir. Ularning tashqi ko'rinishiga quyidagilar kiradi:

qat'iy turmush tarzi;

keskin va katta hissiy yuklar;

semirib ketish;

stress;

chekish;

genetik yondashuv;

spirtli ichimlik iste'moli

Yurak-qon tomir tizimi kasalliklarining asosiy belgilari:

Ko'krakda turli og'riqli hislar mavjud. Og'riq yonish, uzoq muddat va o'tkir bo'lishi mumkin, qisqa muddatli xarakterga ega bo'lishi va ahmoqona bo'lishi mumkin. Ko'pincha, bunday kasalliklar yuzaga kelganida, og'riq chap qo'l, yuqori va pastki orqa va bo'yniga beriladi.

Kuchli yurak urishi. Albatta, yurak urishi ortiqcha jismoniy harakat yoki hissiy hissiyot bilan kuchaytirilishi mumkin, lekin ko'pincha yurakda buzilish hissi odamda yurak-qon tomir kasalligi borligini ko'rsatadi.

Nafas qisqaligi . Bu kasallikning rivojlanishining dastlabki bosqichlaridan yurak xastaliklarini keltirib chiqaradi. Odatda tunda kuchliroq bo'ladi.

Shish. Ularning paydo bo'lishi kapilyarlarda (venoz) bosimning kuchayishiga olib keladi. Ko'pincha, oyoqlar to'piqlari shishadi, ammo yotoqlarda bemorlarda suyuqlik suyak va belda to'planadi.

Binafsha yoki siyanotik. Yurak-qon tomir tizimi kasalliklarining bu belgilari qon tomirlari, yurak yetishmovchiligi va og'ir revmatik yurak kasalliklari bilan namoyon bo'ladi.

Boshida bosh aylanishi va og'riq. Bunday belgilar ko'pincha bu guruh kasalliklariga hamroh bo'ladi, chunki bemorning miyasida qon miqdori etarli emas.

Yurak-qon tomir kasalliklarining diagnostikasi va davolash

Yurak-qon tomir tizimining kasalliklari diagnostikasi odatda quyidagi usullar yordamida amalga oshiriladi:

elektrokardiogramma ;

holter monitoringi;

qon bosimi ko'rsatkichlarining kundalik monitoringi;

treadmill testi;

ekokardiyogramma;

Qizilo'ngach yoki ko'krak yuzasida ultratovush tekshiruvi.

Bundan tashqari, bemorlarga umumiy qon va siydik mesh, biyokimyasal qon mesh, siydik bakteriyüri, shakar yoki tiroid gormonlar uchun qon muayenesi berilishi mumkin.

Kardiolog mutlaqo yurak-qon tomir tizimining barcha kasalliklarini davolash bilan shug'ullanadi. Shifokor, yurak xastaligi yoki qon tomirlarining eng kichik belgilari bilan davolanishi kerak, chunki ularning umumiy xususiyati progressiv tabiatdir.

Xulosa

Xulosa o'rnida aytganda, yurak qon-tomirlar kasalliklari hozirgi holatda epidemik va xavfli kasalliklardan sanaladi. Ko'pchilik yurak-tomirlar sistemasi kasalliklari oqibatida yurak muskulining qisqarish funksiyasi hamda tomirlar devori muskul qavatining qisqarish quvvati susayadi. Natijada organizmda qon aylanishi buziladi. Bu omillarning qay biri ustun bo'lishiga qarab yurak yoki tomir yetishmovchiligi vujudga keladi. Yurak qon-tomirlar kasalliklari ateroskleroz, ishemiya, miokard infarkti, tromboz va kabi xavfli kasalliklari kiradi. Bu kasalliklarni ba'zilar, masalan, miokard infarkti 25% hollarda noma'lum sabablar bilan chiqadi. Yurak-tomirlar sistemasi kasalliklarini keltirib chiqadigan asosiy sabablar gipertoniya kasalligi, revmatizm, yurakning ishemik kasalligini muntazam va o'z vaqtida davolanmaslik oqibatida kelib chiqadi. Bu kasalliklarga chalinmaslik uchun 1yilda 4marta kardiolog shifokor ko'rigiga yozilish lozim (ayniqsa o'rta yoshli insonlarda ko'plab kuzatiladi)

va aholi yurak qon-tomirlar kasalliklari haqida, kasallik alomatlari, ularni kelib chiqish sabablari, oldini olishi chora tadbirlari, birinchi tibbiy yordam berish haqidagi qarashlarini va savodxonligini oshirishga qaratilgan chora tadbirlar yaratish, aholini salomatlik darajalari, chekish, alkogol mahsulotlariga bo‘lgan talablarni asta sekinlik bilan kamaytirish, endokrin bezlari kasalliklarini oldini olish, sun‘iy gormonlar yaratish, stress, charchoq va turli xildagi oliy nerv faoliyati bilan bog‘liq kasalliklarni oldini olishga qaratilgan faol tadbirlar, profilaktik choralarni ko‘rish lozim.

Hozirgi kungi yurtimizda ushbu kasalliklarni aniqlash, davolash, oldini olish va boshqalar kardiorevmatologik markazlarda hamda dispanserlarda amalga oshirilmoqda. Hozirda yurak-qon tomir xirurgiyasi sohasidagi ulkan yutuqlar tufayli yurak hamda yirik tomirlar tuzilishidagi tug‘ma va turmushda orttirilgan turli nuqsonlar operatsiya yo‘li bilan davolanish yo‘lga qo‘yilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. N.H. Abdullayev H.Yo. Karimov B.O‘.Irisqulov Patologik Fiziologiya Toshkent “Yangi asr avlodi” 2008 B.497
2. A.G‘. Ahmedov, G.X. Ziyamutdinova. «Anatomiya, fiziologiya va patologiya» Toshkent: «Fan va texnologiya», 2016. B.581
3. S. Mavlanova, M.M.Mirzaolimov Odam va hayvonlar fiziologiyasi (o‘quv – uslubiy majmua). Namangan, 2021. – B.147
4. Е. Б. Бабский, А. А. Зубков, Г. И. Косицкий, Б. И. Ходоров. «Одам физиологияси» Узбекистон ССР «Медицина» нашриёти' Тошкент — 1972. B.627
5. Н.А.Агаджанян, Л.З Тель, В.И. Циркин, С.А. Чеснокова. «Физиология Человека» Москва – Медицинская книга Н.Новгород. Издательство НГМА 2003 С.252
6. А.Қ .Azimov Patofiziologiya (tibbiyot o‘quvchilari uchun o‘quv qo‘llanma) Toshkent2010 B-266